

פתרון - פיתוח ותכנון מרחבי – מספר שאלון 57282 – קיץ 2022

1. מדדי פיתוח

א. דירוג המדינות מהגבוהה ביותר לנמוכה ביותר:

סרי לנקה – במדינה זו תוחלת החיים היא הגבוהה ביותר וכן מספר שנות לימוד.

גוואטמאלה - תל"ג גבוה, תוחלת חיים גבוהה.

פקיסטן – התל"ג שלה גבוה יותר מניז'ר ותוחלת חיים גבוהה ביחס לניז'ר

ניז'ר – הנמוכה ביותר בכל המדדים.

ב. שיעור התמ"ג של מדינה מראה את כלל ההכנסות של המדינה מכלל הפעילות הכלכלית. התמ"ג מודד את הערך הכולל של סחורות ושירותים שיוצרו במדינה במהלך תקופה נתונה. התמ"ג משקף את רמת השירותים הניתנים במדינה – רמת שירותים המשפיעה גם על תשתיות כמו בריאות וחינוך. מכאן שלתמ"ג יש השפעה על תוחלת החיים ועל רמת החינוך.

ג. לכל מדד ישנם חסרונות ויתרונות ולעיתים אינו תואם את המדדים האחרים. לדוגמא: במדינות המפריץ בהן התמ"ג לנפש גבוה מאוד אך במדדים אחרים ישנם ערכים נמוכים. או למשל במדינות מדבריות בהן שיעור המועסקים בחקלאות נמוך ועדיין אלו מדינות לא מפותחות על פי יתר המדדים.

על כן ישנו צורך בשימוש בשלושה מדדים לפחות על מנת לקבוע את רמת הפיתוח של המדינה. על פי הטבלה ניתן לראות כי בגוואטמאלה התמ"ג הוא הגבוה ביותר מבין המדינות, אך נמצאת במקום שני כי בשני המדדים האחרים כמו תוחלת חיים ומספר שנות לימוד נמצאת במקום הגבוה ביותר מבין המדינות המצויות בטבלה.

2. קולוניאליזם

א. **מיקומה של העיר אביג'ן** – דרום חוף השנהב, לחוף האוקיינוס האטלנטי במרכז החוף. יתרונו של מיקום זה לצרפת – גם צרפת שוכנת לחוף האוקיינוס האטלנטי וגם אביג'ן המקלים על קשרי מסחר ימיים בין צרפת לחוף השנהב.

ב. המאפיינים הפיזיים הדומים הנדרשים לגידול קקאו:

הקקאו הוא גידול טרופי, הדורש כמויות מים גדולות, טמפרטורות גבוהות כל השנה, שעות אור רבות ומישוריות.

גאנה וחוף השנהב, שתיהן מצויות באזור אקלים טרופי, עם כמות משקעים בין 1000-2000 מ"מ בשנה, טמפרטורות גבוהות וקבועות כל השנה ושתיהן בעלות שטחים מישוריים רבים.

ג. ההשפעות של טיפוח גידול חקלאי אחד ובחנות גדולות על המדינות הקולוניאליות.

ההשפעות הן חיוביות ושליליות:

חיובי:

- **קשרים כלכליים** - פיננסיים ומסחריים – כמו בעבר גם כיום נותרו קשרים כלכליים בין המעצמה לבין המושבה.
- **כלכלת מטעים בחקלאות** – מרבית הכלכלה במושבות הייתה כלכלת קיום והמעצמות הכניסו את מודל כלכלת שוק – חקלאות המייצרת עודפים לייצוא.
- יצירת מקורות תעסוקה חדשים.

השפעות שליליות

- הרס החקלאות המסורתית, המקומיים לא עמדו בתחרות מול חקלאות המטעים המודרנית של המעצמות.
- חשיפה לסיכונים : **אסונות טבע** – תופעות אקלימיות קיצוניות (בצורת, שיטפונות ועוד), עלולים לפגוע בענף ולהביא למשבר כלכלי על מדינה המתקיימת מענף בודד. **מחלות או מזיקים העשויים להרוס את הגידול** גידול יחיד שעליו מתקיימת המדינה. **תנודות מחירים בשווקים העולמיים** – אי יציבות במחירים פוגעת ביכולתה של המדינה לתכנן תוכניות ארוכות טווח. **שינוי בטעמים של אוכלוסיות**.
- אי יכולתה של המדינה להשתלב בכלכלה הגלובלית מכיוון שהיא מתמחה בענף אחד.

3. תכנון עירוני

א. **איזור – הפרדת שימושי הקרקע** – ייעוד קרקע לשימוש אחד.

יתרונות:

- הרחקת המפגעים – אזורי תעשייה לא יהיו בסמיכות למגורים (פרט לתעשייה עתירת ידע).

חסרונות:

- ההפרדה בין אזורי המגורים לאזורי התעסוקה מצריכה נסיעות רבות, והנסיעות הרבות יוצרות בעיות סביבתיות רבות.
- ישנם אזורים בעיר במשך היום הם ננטשים, כמו אזורי המגורים. ישנם אזורים שבליה מתרוקנים – אזורי תעשייה ומסחר. אזורים אלה הופכים למוקדי פשע.
- ההפרדה יוצרת אזורים בהם המפגעים הסביבתיים רבים יותר מאזורים אחרים: מכיוון שתעשייה ממוקמת בקרבת אזורי מגורים חלשים, האזורים הללו יהיו עם בעיות סביבתיות חמורות

עירוב שימושים – לערב ולאחד כמה שימושי קרקע בשטח אחד.

- העירוב מקרב אנשים למקומות העבודה, למוסדות החינוך. ירידה ביוממות המקטינה את הבעיות הסביבתיות.
- העירוב פותר בעיות נגישות ובעיות תחבורה של העיר.
- אין מצב של התרוקנות אזורים בעיר בחלקים שונים של העיר בחלק היממה – הפחתת הפגיעה.
- צמצום מפגעים סביבתיים.

ב. הדילמות בשימור מרכזים עירוניים

טענות המתנגדים: השימור מעכב את הפיתוח העירוני.

- פעולות השימור של מבנים ואתרים עתיקים מעכבות את ההתפתחות העירונית.
- מרבית המבנים מצויים במרכזי הערים הזקוקים להרחבה ולפיתוח של תשתיות (כבישים ואמצעי תחבורה אחרים). **שימור מבנים מונע את הפיתוח.**
- **רשויות עירוניות נאלצות לוותר על סכומי כסף גדולים שהיו יכולים להגיע מיזמים המעוניינים להקים פרויקטים באזורי השיקום. כלומר יזמים ובעלי רשויות מנועים מלנצל את השימור לטובת הפיתוח העירוני.**

טענות התומכים: השימור אינו מעכב

- אתרי השימור מושכים תיירים רבים. התיירות תורמת להתפתחות שירותים נלווים, להגדלת התעסוקה בעיר ולפיתוחה של העיר.
- במרחב העירוני יש מבנים אדריכליים ייחודיים.
- תוכניות השימור מחייבות את היזם לשפץ ולשמר את המבנים בהתאם לסגנון האדריכלי.
- שימור עירוני תורם לחיזוק הזהות של תושבי העיר ולתחושת השייכות שלהם למקום, ולכן הוא יגרום להעצמת הפיתוח מתוך תחושת שייכות עירונית.

4. תחבורה

א. שינוי במחירי ההובלה ביחס למרחק

משאית - הובלה יעילה למרחקים קצרים. מחיר ההובלה לקילומטר עולה ככל שהמרחק גדל מכיוון שמרבית ההוצאות הן על ההוצאות השוטפות (דלק, שכר נהג ובלאי), הוצאות מחירי המסוף הן נמוכות יחסית למרחק.

רכבת - הובלה יעילה למרחקים בינוניים גדולים בתוך מדינה או יבשת. יחסית למשאית מחירי המסוף גבוהים – טעינה, תשתיות וכו', אך ההוצאות שוטפות אינן גבוהות, וככל שהמרחק גדל המחיר לקילומטר יותר.

כלי שיט - יעילים למרחקים גדולים. מחירי מסוף גבוהים – נמל, העמסת הסחורה ופריקתה הם גבוהים מאוד, אך ככל שהמרחק גדל המחיר לקילומטר יורד. כלי שיט יעיל גם להובלה בין יבשתית.

ב. 1. **עלויות קבועות** – עלויות הנדרשות להקמת התשתית.

עלויות שוטפות - התפעול השוטף של המערכת – דלק, כוח אדם, אחזקה ועוד.

2. השיקולים המשפיעים על בחירת האמצעי הם העלויות הקבועות ככל שמחירי המסוף גבוהים יותר הוא יהיה למרחקים גדולים יותר וההיפך. משאית יעילה למרחקים קצרים ואניה למרחקים ארוכים.

ג. **פחם מהודו לבנגלדש** – ברכבת – שתי המדינות קרובות זו לזו, נפח המוצר גדול ומשקלו כבד ובעל אורך חיי מדף ארוכים.

פרחים מישראל להולנד – תחבורה אווירית – הובלה בין יבשתית, מוצר יקר בעל אורך חיי מדף קצרים.

חיטה מארצות הברית לטורקיה – אניה – הובלה בין יבשתית, נפח גדול ומשקל כבד, אורך חיי מדף ארוכים.

יהלומים גולמיים מדרום אפריקה לאנגליה – מטוס – הובלה בין יבשתית, מוצר יקר, משקל ונפח קטנים.

א. הגורמים להיווצרות בידול במרחב העירוני:

- תושבים אלו שואפים לגור בסמיכות כדי שמערך השירותים בשכונה זו יותאם לצרכים שלהם. (בתי תפילה, מסחר תואם, מסעדות).
- רצונם להשתייך לקבוצת אוכלוסייה התואמת את זהותו.
- מאפשר לקהילה להתאגד, ולהפוך לקבוצת לחץ לשלטון המקומי.
- הצורך בקרבה לשירותים שונים – בתי תפילה, מסחר תואם, מסעדות ועוד (שכונות אלה מוגדרות "גיטאות אתניים")
- הדרה מרחבית – דחיקת אוכלוסיות חלשות לאזורים נפרדים על ידי שימוש במנגנון השוק הכלכלי, למשל שכונות עוני.

ב. 1. הבידול הנראה במפה הינו בידול מרחבי על בסיס אתני - מצב שבו קבוצת אנשים בעלי מאפיינים משותפים מתגוררת באזור מסוים.

האוכלוסייה הלבנה חיה בשולי העיר. באזורים הוותיקים שבהם המחירים נמוכים יותר חיים השחורים וההיספנים. השכונות המעורבות הן שכונות המורכבות משכונים והיספנים. מעט שכונות מעורבות קיימות באזורים "הלבנים" דבר המעיד על התפתחות קבוצות אתניות שונות – שיפור במצב הכלכלי של אותן קבוצות.

2. התיירים יעדיפו אזורים בטוחים בעיר, באזורים בהם ישנו בטחון מערכת שירותים טובה יותר וימנעו מלהיכנס לשכונות עוני בשל החשש לפגיעה בהם.

ג. 1. מגוון השכונות בעיר יוצר עיר מקוטבת מבחינה מרחבית/חברתית/סביבתית – ואי צדק סביבתי.

- בשכונות החלשות הנגישות נמוכה, ישנם מפגעים סביבתיים רבים (זיהום, רעש, מפגעים בטיחותיים). בשכונות החזקות התשתיות והשירותים החברתיים ברמה גבוהה.
- לתושבים בשכונות החלשות אין היכולת הכלכלית והפוליטית להגן על סביבת המגורים שלהם. לעומת זאת בשכונות החזקות לתושבים יש יכולת כלכלית ומודעות לנושאים סביבתיים.
- יחס מפלה של הרשויות כלפי אוכלוסיות חלשות.

2. על מנת להשיג צדק ישנן מספר דרכי פעולה:

- תפקיד הרשויות לפקח על המפגעים הסביבתיים בעיר על ידי חקיקה וקביעת מדיניות אחידה לכל חלקי העיר.
- תכנון שוויוני
- שיתוף הציבור בתכנון.
- שמירה על שקיפות בכל שלבי התכנון העירוני.

6. פיתוח בר-קיימא

א. ההחלטות שהתקבלו והשפעתם:

- צמצום גז המתאן על ידי צמצום המשקים החיים ובכך יופחתו הגזים התורמים להתחממות גלובלית.
  - הפחם משחרר פחמן דו חמצני – צמצום השימוש בפחם יקטין את הפחמן הדו חמצני המשתחרר לאוויר וגורם להתחממות.
  - צמצום כריתת היערות – היערות משמשים כ"ריאות ירוקות" של העולם ולקליטת גזי החממה הנפלטים, שימור היערות יתרון להקטנת גזי החממה.
- ב. מכיוון שזיהום האוויר הוא חוצה גבולות ואינו מתחשב בגבולות בין מדינות ישנו צורך בגיבוש מדיניות בינלאומית כוללת.

ג. מדיניות הפחות מפותחות מתקשות לפעול על פי החלטות הוועידה מהסיבות הבאות:

- יטענו המדינות הפחות מפותחות כי רק בשנים האחרונות הם החלו בתהליך פיתוח מואץ על מנת להעלות את רמתן ועל כן יתקשו לצמצם פעילות.
- מדינות אלו מאופיינות בשיעורי גידול אוכלוסייה מואצים, ועל כן ישנה דרישה למשאבי כדור הארץ.
- על מנת ליישם את ההחלטות ישנו צורך במודעות ציבורית ברמה גבוהה, דבר שקיים באופן מצומצם.
- על מנת ליישם את ההחלטות נדרשים תקציבים רבים בתחומים שונים, על כן נדרשת עזרה של מדינות העולם.

7. חקלאות וסביבה

א. התחומים בהם מסייעת החקלאות לסביבה:

- שמירה על שטחים פתוחים – מאפשרים מעבר חופשי של בעלי חיים ובני אדם במרחב.
- שטחי החקלאות הנרחבים יוצרים למעשה אזורים שבהם יכולים להתקיים בעלי חיים שנחקו מאזורים שאוכלסו על ידי בני אדם. מערכות אקולוגיות מספקות למערכות חקלאיות קרקעות בריאות, ושירותי מחזור של חומרי הזנה ופירוק חומרי פסולת.
- הצמחייה ממתנת את זרימת מי הגשמים. זרימה איטית מאפשרת למי הגשמים לחלחל למי התהום.
- הצמחייה בשטחים חקלאיים קולטת פחמן דו חמצני, וכך מסייעת להפחתתו באטמוספירה.
- צמחייה, ובעיקר עצים, יכולה לשמש להפחתת רעש באזורים סואנים.
- תפקיד הידרולוגי - לשטחים פתוחים תפקיד חשוב במשק המים, בשטחים אלו מבוצע עיקר חילחול מי הגשם והנגר העילי למי התהום.
- שטחי חקלאות בסמוך לשטחים מדבריים גוררת מינים ים תיכוניים ללב השטחים המדבריים ולנסיגת המדבר.

ב. חקלאות בת-קיימה

- **הדברה ביולוגית** – שימוש במזיקים מסויימים המחסלים מזיקים אחרים ובכך יהיה צמצום בשימוש בחמרי ריסוס והדברה כימיים.
- **השקיה מבוקרת** של שטחי חקלאות בטפטפות – חוסכת מים, ומונעת הצפות הגורמות לפגיעה ביבולים והמלחת קרקעות.

- **דיון הקרקע בחומרים טבעיים** – השארת שאריות הצומח לאחר הקציר – מטייב את הקרקע ומגן עליה מפני סחיפה.

ג המגמה הנראית בטבלה:

1. עלייה בולטת בשטח גידולים בחקלאות אורגנית ועלייה בסך המכירות. עלייה בסך המכירות לחקלאות זו.
הגורמים למגמה זו:
  - עלייה במודעות למוצרי חקלאות שגודלו בשיטות ידידותיות לסביבה.
  - עלייה במודעות למוצרי חקלאות שגודלו בתנאים השומרים על בריאות הציבור.
  - עלייה במחקר ופיתוח בתחום זה.
2. הקושי בפיתוח חקלאות אורגנית:
  - התנגדות להנדסה גנטית.
  - עלויות גבוהות של מוצרים בחקלאות אורגנית.